



مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

معاونت پژوهش

اداره مجامع و همایش های پژوهشی

استان گلستان شهرستان کلاله مدرسه علمیه فاطمه الزهرا (سلام الله عليها)

عنوان تحقیق:

بررسی اصول و روش های تبلیغ در قرآن و سیره معصومین علیهم السلام

نام گروه: طلابه داران پژوهش

مقطع تحصیلی گروه:

سطح دو: شاغل به تحصیل ☒ فارغ التحصیل ☐

سال ۱۳۹۹

معاونت پژوهش

اداره پژوهشهای عمومی

«مشخصات اعضاء گروه»

استاد راهنما:

سمت	تحصيلات		سابقه تدریس	سابقه پژوهش	نام و نام خانوادگی
	غیر حوزوی	حوزوی			
استاد و معاون پژوهش حوزه مینودشت	کارشناسی ارشد	سطح ۳	۹ سال	۱۰ سال	زینب نوری مقدم

مشخصات محققان

وضعیت تحصیلی		نام و نام خانوادگی	اعضاء گروه
فارغ التحصیل در سال	شاغل به تحصیل در پایه		
—	سطح دو	فاطمه داور	دیبر
—	سطح دو	فاطمه معصومی	سایر اعضاء
—	سطح دو	افسانه تقوی	

بررسی اصول و روش های تبلیغ در قرآن و سیره معصومین علیهم السلام

چکیده

بی تردید نقش تبلیغی قرآن و سیره معصومین (ع) در عالم اسلام بی بدیل است و در این مقاله محقق سعی کرده تا نقش تبلیغ اسلام را در دریچه قرآن با توجه به آیات که نازل شده و نقش تبلیغی پیامبر (ص) به عنوان الگو و سیره معصومین (ع) را در ۳ حوزه تبلیغ کلامی، تبلیغ کتبی، تبلیغ عملی مورد بررسی قرار دهد تا بتواند هر چه بهتر و شفاف تر ذهن خواننده را در زمینه های الگوهای رفتاری و زبانی و عملی روشن کند که مهمترین آنها می توان خطابه، تقیه، تربیت شاگردان، تألیف قلوب و محبت و صبر شکیبایی در این راستا باشد.

کلید واژه ها: تبلیغ، قرآن، سیره معصومین علیهم السلام.

مقدمه

برای طلاب علوم دینی می توان گفت که دانستن شیوه و روش تبلیغی معصومین (ع) و قرآن یکی از لوازم کار تبلیغ و اشاعه فرهنگ اسلامی است ما در این مقاله سعی کردیم تا یک به یک این الگوهایی که در قرآن و سیره ی پیامبر (ص) و معصومین (ع) هست را باز کنیم تا بتواند آن رسالت حقیقی که طلاب علوم دینی دارند را بر آنها گوشزد کنیم. تا هر چه بهتر بتواند در این راستا قدم بگذارند و با عوامل بسیاری که در جامعه وجود دارد آن برخورد شایسته و سعه صدر را نشان دهند. در این مقاله کوشیده شده تا با ابعاد مختلف زندگی و سیره ی معصومین (ع) در راه تبلیغ آشنا شویم. مسائلی چون روش برخورد با افراد منکر و برخورد با شبهات و یا امر به

معروف و نهی از منکر . نحوه برخورد با ظالمان و مستبران و یا برخورد با افراد ناآگاه جامعه که هر کدام می توان توشه ای برای مبلغ دین باشد .

مفهوم شناسی

معنای لغوی و اصطلاحی تبلیغ

تبلیغ کلمه ای است که در قرآن کریم زیاد استعمال شده است این کلمه (بلاغ) گرفته شده و بلاغ و بلوغ یعنی رسیدن به انتهای مقصود ، خواه مقصود زمانی یا مکانی یا امری از امور معین دیگر باشد ، چنانکه در لسان العرب آمده است : بَلَّغَ الشَّيْءُ يَبْلُغُ بُلُوغًا وَبَلَاغًا : وَحَلَ وَانْتَمَى « (ابن منظور ، ۴۲۰/۸) و معنای کفایت و بسندگی نیز در بلاغ نهفته است ، همانطور که فراهیدی در العین به آن اشاره کرده است : « بلاغ و تبلیغ أ ی کفایه » (فراهیدی ، ۴۲۲/۴) راغب در مفردات هر دو معنا را برای بلغ در نظر گرفته است . (راغب ، ۱۴۴) حقیقت این ماده عبارت است از رسیدن به مرتبه و مقام بالاتر و این امر تفاوت بین تبلیغ و وصول را بیان می کند . چرا که هرگز نمی گویند : وصلت الشمار ، یا وصل الصبی و یا وصل أشدّه و به این طریق لفظ انتخاب این لفظ را در همه موارد و کاربردها آشکار می شود و این قید در همه موارد مشاهده می شود : « وَكَمَا بَلَغَ أَشُدَّهُ » (یوسف / ۲۲) ؛ « وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ » (النور / ۵۹) ؛ « فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ » (الصافات / ۱۰۲) ؛ « وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً ... » (الاحقاف / ۱۵) ؛ « وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ » (الاحزاب / ۱۰)^۱

صورت ثلاثی مجرد ریشه بلغ نیز ۵۱ بار به صیغه های فعلی یا اسمی و صورت باب افعال آن ، ۵۱ بار به صورت فعلی ذکر شده است . در این میان ، واژه بلاغ ، غالباً معنای تبلیغ و ابلاغ ، در مقام تأکید بر وظیفه پیامبران ، ۱۵

^۱ . روش های دعوت و تبلیغ قرآنی از دیدگاه علامه طباطبائی ، صادقی ، نیری ، دانشگاه تربیت معلم آذربایجان . ۱۳۹۰ .

بار تکرار شده است. آیات تبلیغ: «أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي» (اعراف / ۶۲)؛ «وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ» (الحقاف / ۲۳)؛ «لَقَدْ أُنَبِّئُكُمْ رَسُولَ رَبِّي» (اعراف / ۷۹).^۲

جایگاه تبلیغ

امروزه یکی از مهمترین وسایل مورد استفاده جهانخواران بی دین، ابزار تبلیغ است با استفاده از وسایل مدرن تبلیغی، ناممکن ها را ممکن می سازند و حکومت ها را ساقط می کنند. انقلاب ها را به شکست می کشانند و افکار مسموم و فرهنگ غلط خویش را در روح و جان انسان های ساده و نا آگاه تزریق می کنند. باید جملات امام راحل قدس سره را چراغ راه خویش قرار دهیم که فرمود: «در تبلیغات مسئله ای است پر اهمیت و حساس یعنی دنیا با تبلیغات حرکت می کند. آن قدری که دشمنان ما از حربه تبلیغات استفاده می کنند از طریق دیگری نمی کنند و ما باید مسئله تبلیغات بسیار اهمیت دهیم و از همه چیزهایی که هست بیشتر به آن توجه کنیم» یکی از عوامل عقب ماندگی مسلمانان در طول تاریخ، نداشتن انسجام و تشکیلات تبلیغی بوده است. یعنی مرکزیتی وجود نداشته تا نیازها را در نظر بگیرد و با توجه به نیروی تبلیغی موجود، آن ها را تقسیم کرده و برایشان برنامه ریزی می کند قرآن کریم بروجود تشکیلاتی برای تبلیغ تأکید می کند و می فرماید: «وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ» (آل عمران / ۱۰۴)

«از شما مسلمانان باید گروهی باشند تا مردم را به خیر بخوانند و امر به معروف و نهی از منکر کنند.»

همانطور که در سیره معصومین علیهم السلام و پیامبر گرامی اسلام صلوات الله علیه هم امر تبلیغ بسیار جایگاه بی بدیل داشته است. که معصومین (ع) شاگردان خود را به تبلیغ روش ضد امر می کردند. و خود پیامبر هم به عنوان الگوی تمام نما در امر تبلیغ راه را برای آیندگان باز کردند و روش های بسیار نابی را در اختیار قرار دادند

^۲. حسینیان، حمیده، تبلیغ پژوهش محور در قرآن، دانشگاه علوم و قرآن و حدیث جامعه الهدی، مشهد مقدس، شماره ۸، ۱۳۸۷.

ندادم ، از این رو بود که شما ادعا می کنید شیعه حضرت علی (ع) هستید ولی دروغ می گوید ، و در بیشتر اعمال با آن حضرت مخالفت می کنید » آن ها همان دم توبه و استغفار حقیقی کردند ، امام آن ها را با آغوشی باز پذیرایی کرد و با آن ها گرم گرفت . (مجلسی ، ۱۴۰۳ ق ، ج ۶۸ . ۱۵۹-۱۵۸) به این ترتیب امام (ع) با به کاربردن یکی از مراحل عملی امر به معروف و نهی از منکر آن ها را هدایت کرد .

۲-۷ تربیت شاگردان و نخبگان

یکی از روش های اصلی ائمه (ع) برای تبلیغ دین و رویارویی و جواب به شبهات و پاسخ به سئوالات در مناطق شهرهای مختلف تربیت نخبگان علمی بوده که از سوی ائمه (ع) اهتمام جدی به این مطلب دیده می شود . امام رضا (ع) نیز برای ترویج و تبلیغ ، شاگردان بی نظیری را تربیت کرد که هر کدام از آن ها تألیفات متعددی داشته و در شهرهای مختلف به عنوان شاگرد و نماینده امام (ع) بودند . از زکریا بن آدم روایت شده : « به امام رضا (ع) گفتم : من می خواهم فامیلم را رها کنم زیرا در بین آنها افراد سفیه زیاد است . حضرت فرمود : این کار را نکن زیرا به وسیله تو بلا از آن ها قطع می شود همانگونه که به خاطر ابن الحسن الکاظم (ع) بلا از مردم بغداد دفع می شود . (مقید ، ۱۴۱۳ ق : ۹۶)

۳-۷ تقیه

اکثر روایات فقهی شیعه از زمان امام صادق (ع) صادر شده است . هم چنان که بیشترین موارد تقیه ، به ویژه تقیه فقهی و نیز حمل بر تقیه را در روایات آن حضرت مشاهده می کنیم . مواردی از تقیه در سیره تبلیغی امام صادق (ع) را می توان این گونه بر شمرد : ۱- پوشیدن لباس سیاه در فقه شیعه مکروه است اما لباس در زمان قیام عباسیان و پس از آن به صورت شعار آنان در آمد و لذا در تاریخ با عنوان « مسودة » معروف شدند در روایتی آمده است . هنگامی که امام صادق (ع) در « حیره » به سر می برد فرستاده ابوالعباس سفاح برای او لباس بارانی فرستاد که یک طرف آن سفید و طرف دیگر آن سیاه بود . امام (ع) آن را پوشید و فرمود : « اما انی البسه و انا

العلم انه لباس اهل النار» من آن را می پوشم در حالی که می دانم لباس اهل آتش است» ۲- با آن که زیارت امام حسین (ع) در کربلا در آن زمان برای شیعیان خطراتی را در بر داشت اما به جهت خاموش نشدن این مشعل فروزان، امام صادق (ع) شیعیان را به زیارت بسیار مختصری که مخصوص حال تقيه است توصیه می نمودند. و می فرمودند: « ويلزمك التقيه التي هي قوام دينك بهاء» لازم است تقيه ای که قوام دین است را رعایت کنی

۱۶.

نتیجه گیری

در این زمان که ما در آن قرار گرفتیم عصر تکنولوژی و ارتباطات و فناوری رسانه های بیمار بسیار زیاد شده و شاید مخاطبان نتوانند آن جور که باید خوب را از بد تشخیص دهند. ما به عنوان مبلغ علوم دینی این وظیفه را داریم تا دیگران را به نحوه شایسته هدایت کنیم. و جا پای اولیای الهی بگذاریم از توشه و ره آوردی که آنان برای ما به یادگار گذاشتند استفاده کنیم. در این مقاله یاد گرفتیم که در آن اوضاع خفقان که ایام امامت ائمه معصومین علیهم السلام بود با چه سختی و مرارتی توانستند با انواع روش ها و شیوه های تبلیغی که فراخور زمان خود بود استفاده کنند. رسول خدا (ص) در جامعه ای پا به عرصه وجود گذاشتند که جامعه ای سرشار از مصیبت های قومیتی بود و فقط نصب و مقام و تعداد قبور برایشان مهم بود. آمدند. با تألیف قلوب و نرم خویی و سعه صدر تشویق جوانان به اسلام و ابزارهایی چون زبان شناسی مودت و رحمت را برای آن زمان به ارمغان آوردند یا ائمه معصومین (ع)، در جامعه ای بودند که باید تقيه انجام می دادند. با ابزاری چون امر به معروف و نهی از منکر. دعا. ارسال نامه به بلاد دور و نزدیک این رسالت خود را به پایان رساندند. باید در روش تبلیغ از این بزرگواران الگو بگیریم و به فراخور زمان و عصری که در آن زیست می کنیم به تبلیغ دین مبین اسلام بپردازیم. تا همیشه پرچم « لا اله الا الله محمد رسول الله» بر تارک جهان بدرخشد.

^{۱۶}. سلطانی زمانی، مهری، امام صادق (ع) و مسئله تقيه. پاییز ۱۳۸۳. ش ۵۸.

فهرست منابع

کتاب :

۱- قرائتی ، محسن ، قرآن و تبلیغ (بررسی آیات و روایات در روش تبلیغ دین) . تهران ، مرکز فرهنگی درس های از قرآن ۱۳۸۸ . چاپ هفتم ، جلد ۱ .

۲- عسکری ، مرتضی ، بازشناسی دو مکتب . دانشکده اصول الدین . قم - ایران . ۱۳۸۸ . جلد ۳ .

مقالات

۳- صادقی ، مفیدی ، روش های دعوت و تبلیغ قرآنی از دیدگاه علامه طباطبائی . دانشگاه تربیت معلم آذربایجان ۱۳۹۰ .

۴- حسینیان ، حمیده ، تبلیغ پژوهش محور در قرآن ، دانشگاه علوم و قرآن و حدیث ، مشهد ، شماره ۸ . ۱۳۸۷ .

۵- رحمانی ، حجت الله ، اصول و روش های دینی اثر بخش ، مجله تربیت اسلامی . شماره ۱۸ . سال ۱۳۹۰ .

۶- حسن لو ، امیر علی ، روش شناسی سیره پیامبر اکرم (ص) در تبلیغ دین . پاییز ۱۳۹۴ . شماره ۸ .

۷- دکتر مصطفی ، محمود ، نگاهی به روابط عمومی در ارتباطات اسلامی ، بهار ۱۳۸۶ . سال نهم . شماره ۶۹ .

۸- عاملی ، سعید رضا و همکاران ، تحلیل گفتمان نامه های پیامبر (ص) به سران کشورها . ش ۴ . ۱۳۹۴ .

۹- عسکری ، مرتضی ، بازشناسی دو مکتب دانشکده اصول الدین . قم . ایران . ۱۳۸۸ . جلد ۳ .

۱۰- فکری ، جعفر ، نگاهی به تبلیغ عملی در سیره پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (ع) . ش ۳، ۳ . ۱۳۸۵ .

۱۱- حسینیان ، حمیده ، تبلیغ پژوهش محور در قرآن ، زمستان ۱۳۸۷ . شماره ۸ .

۱۲- خوانین زاده و و همکاران ، روش های تبلیغی امام رضا (ع) . شماره ۱۹ . ۱۳۹۶ .

۱۳- امینی فر ، حسن ، روش شناسی مناظرات امام رضا (ع) شماره ۱۹ . ۱۳۸۹ .

۱۴- هادی ، جعفر ، پرسش های مردم و پاسخ های امام صادق (ع) . عصر ظهور . قم . ایران . ۱۳۹۱ . جلد ۲ .

۱۵- سلطانی ، مهری ، امام صادق (ع) و مسئله تقيه . پاییز ۱۳۸۳ . ش ۵۸ .

۱۶- ابن بابويه ، محمد بن علی (۱۳۶۳) عیون الاخبار الرضا (ع) . چاپ دوم . تهران . کتاب فروشی علوی .

۱۷- دهخدا ، علی اکبر (۱۳۷۷) لغت نامه ، تهران ، دانشگاه تهران .

۱۸- مقید . محمد بن محمد (۱۴۱۳ ق) الارشاد . قم . موسسه آل البيت (ع) .

۱۹- طبرسی ، فضل بن حسن ، مجمع البیان . چاپ سوم . تهران ؛ ناصر خسرو . ۱۳۷۳ .